

CZU: 373.1:005:37.015.3

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.6617086>

CREATIVITATEA DIN PERSPECTIVA FORMĂRII COMPETENȚELOR PROFESIONALE ALE MANAGERULUI ȘCOLAR

Vasile VRÎNCEANU

Universitatea de Stat din Tiraspol

În articol este precizată esența diverselor noțiuni: creativitate, competență, abilități creative, competențe profesionale. Creativitatea apare în patru accepțiuni importante: ca produs; ca proces; ca disponibilitate, potențialitate general umană, ca o capacitate și o abilitate creativă; ca dimensiune complexă a personalității. Competența este utilizată frecvent ca o contextualizare a achizițiilor (cunoștințe, priceperi, deprinderi), deci competența profesională este utilizarea achizițiilor într-un anumit context. Contextul este parte componentă a competenței profesionale.

Competențele nu se limitează doar la elemente cognitive (implicând utilizarea teoriei, conceptelor sau cunoștințelor), ele, de asemenea, cuprind și aspectele funcționale ce implică abilități tehnice, precum și atribute interpersonale (abilități sociale, organizatorice și valorile etice). Din această perspectivă am putea afirma că creativitatea este o competență, chiar o meta-competență. Nu poți educa o persoană creativă fără a-i forma anumite competențe, care ulterior vor atinge un anumit nivel de performanță, de flexibilitate comportamentală, de eficiență, de adaptabilitate. În acest sens se afirmă că creativitatea se învață, se exersează, se dezvoltă.

Abilitățile creative presupun caracteristici ale stilului cognitiv și ale stilului de lucru și, de asemenea, trăsături de personalitate care dau unui individ posibilitatea de a-și folosi deprinderile dintr-un domeniu într-un mod diferit de ceilalți. Un stil de lucru creativ este caracterizat de: dăruire totală, dorința de a face lucrurile bine, capacitatea de a-și concentra atenția pe perioade lungi de timp, capacitatea de a abandona ideile neproductive și de a lăsa temporar deoparte problemele mai dificile, tenacitatea în fața dificultăților, dorința de a munci cu perseverență.

Cuvinte-cheie: creativitate, competențe, abilități creative, competențe profesionale, manager școlar.

CREATIVITY FROM THE PERSPECTIVE OF FORMING THE PROFESSIONAL COMPETENCES OF THE SCHOOL MANAGER

The content of the article specifies the essence of various notions: creativity, competence, creative skills, and professional skills. Creativity appears in four important meanings: as a product, as a process, as availability and general human potential, as a capacity and a creative ability, and as a complex dimension of personality. Competence is often used as a contextualization of acquisitions (knowledge, skills, and abilities), so professional competence is the use of acquisitions in a particular context. Context is a component of professional competence.

Competences are not limited to cognitive elements (involving the use of theory, concepts or knowledge), they also include functional aspects that involve technical skills, as well as interpersonal attributes (social skills, organizational skills and ethical values). From this perspective, we can say that creativity is a competence, even a meta-competence. You cannot educate a creative person without developing certain skills, which will later reach a certain level of performance, behavioral flexibility, efficiency, adaptability. In this sense, it is stated that creativity is learned, practiced, and developed.

Creative skills involve cognitive and work style characteristics as well as personality traits that allow an individual to use his skills in one area in a more different way than others do. A creative work style is characterized by: total dedication, the desire to do things well, the ability to focus for long periods of time, the ability to abandon unproductive ideas and temporarily put aside more difficult problems, tenacity in the face of difficulties, the desire to work perseveringly.

Keywords: creativity, skills, creative skills, professional skills, school manager.

Introducere. Societatea contemporană, comparativ cu cele anterioare, se caracterizează prin schimbări radicale care au loc în conduită, la locul de muncă sau în familie, în educație, în știință și tehnologie, în religie și aproape în orice aspect al vieții noastre. Pe de altă parte, teama de nenorociri domină, de la cele care privesc persoana și familia acesteia până la cele care se referă la supraviețuirea speciei umane. A trăi într-o asemenea lume presupune un înalt grad de adaptare și de curaj care este legat în mare măsură de creativitate [1, p.11].

Termenul *creativitate* este utilizat în relație cu trei aspecte. Creativitatea se evidențiază mai întâi în raport cu actul, procesul de creație, fenomen de extremă complexitate prin care se elaborează fie o operă de artă, fie o inovație tehnică, un mecanism, un aparat, fie o nouă teoremă matematică ș.a. Rezultatul procesului creator se explică prin creativitatea unei persoane, printr-o capacitate complexă a omului, o structură caracteristică a psihicului ce face posibilă opera creatoare. În fine, creativitatea se mai apreciază, în mod obiectiv, prin produsul activității – mai mult sau mai puțin deosebit, nou, original [2, p.147].

În acest context, competența exprimă abilitatea de a aplica rezultatele învățării, într-un context anumit (educație, muncă, dezvoltare profesională, evoluție personală). Competențele nu se limitează doar la elemente cognitive (implicând utilizarea teoriei, conceptelor sau cunoștințelor), ele, de asemenea, cuprind și aspectele funcționale ce implică abilități tehnice, precum și atribute interpersonale (abilități sociale, organizatorice și valorile etice). Este evident că atunci când competențele au relevanță pentru mai multe domenii sau subiecte, se remarcă competențe transversale/generale [3, p.18].

În categoria *abilităților relevante într-un anumit domeniu* sunt incluse: *cunoștințele obiective de specialitate, abilitățile tehnice, talentul special în domeniul respectiv*. Toate acestea sunt văzute de Teresa Amabile ca un set de direcții cognitive ce ar trebui să fie urmate în rezolvarea de probleme. Aceste componente pot fi considerate ca alcătuind o „rețea de posibile peregrinări” ale celui care caută soluția. Aceste abilități profesionale sunt materiale individuale brute pentru producția creativă. Ele sunt dependente de capacitățile creative, perceptivă și motorii înnăscute, precum și de educația formală și informală în acest domeniu [4, p.165].

Abilitățile creative reprezintă un set cognitiv și perceptiv favorabil abordării din perspective noi în rezolvarea unei probleme. Aceasta presupune ușurință pentru înțelegerea complexității și abilitate în depășirea clișeelelor mintale și a rutinei în timpul rezolvării problemelor. Printre aspectele semnificative ale stilului cognitiv sunt de menționat: un set cognitiv și perceptiv lărgit, folosirea unor categorii largi în stocarea informației, reactualizarea cu exactitate a informațiilor, depășirea regulilor bine stabilite și unanim recunoscute ca fiind aplicabile în soluționarea problemelor.

Scopul cercetării constă în abordarea creativității din perspectiva formării competențelor profesionale ale managerului școlar.

Rezultate și discuții. Etimologia cuvântului „creație” se află în limba latină, în termenul *creatio, -onis*, care are semnificația de produs original, de născocire, ceea ce ne conduce la ideea că pedagogia interactivă și exersarea spiritului creativ sunt legate între ele. Pedagogia activă și interactivă valorizează libertatea spiritului creator și actul creației atât ca activitate educațională, cât și ca premisă și rezultat al acesteia, ținând să contribuie la formarea de personalități creative, înzestrate cu capacitatea de a produce și dezvolta idei, design explicativ și interpretare creatoare, de a realiza produse noi, originale.

Creativitatea reprezintă pentru lumea contemporană o provocare cu totul specială, un fenomen unic, cu caracter complex, interdisciplinar, multidimensional și multideterminat. În ceea ce privește lumea educației și a școlii, ideea că educația viitorului va fi una de tip creativ-cognitiv, iar învățarea una de tip (inter)activ-creativ întrunește unanimitatea, de unde și preocupările tot mai sistematice în direcția studierii științifice analitice cât mai profunde a acestui fenomen complex de dezvoltare a creativității [5, p.427].

Creativitatea a fost definită și investigată sub mai multe dimensiuni, cele mai frecvente fiind: 1) *caracteristică a persoanelor*, 2) *caracteristică a produselor* și 3) *creativitatea ca proces mental*. Spunem despre o persoană că este creativă dacă are capacitatea de a rezolva probleme în moduri noi, eficiente/corecte/estetice și valorizate social. Produsele creative sunt cele care oferă noi cunoștințe și tehnologii (în știință), noi concepte și experiențe (în artă) sau modifică dinamici sociale. Creativitatea ca proces se caracterizează prin gândire divergentă, idei multiple și noi conexiuni [6, p.148].

Creativitatea constituie una dintre problemele majore ale contemporaneității. Într-o accepțiune foarte largă, creativitatea constituie un fenomen general uman, forma cea mai înaltă a activității omenești. Privită dintr-o perspectivă ceva mai îngustă și mai specific psihologică, creativitatea apare în patru accepțiuni importante: *ca produs; ca proces; ca disponibilitate, potențialitate general umană, ca o capacitate și o abilitate creativă; ca dimensiune complexă a personalității*. Astăzi se manifestă o adevărată „foame” de creativitate pentru a soluționa marile probleme sociale, economice, culturale, educaționale ale omenirii. Iată de ce conceptul de creativitate a devenit un *concept central* în psihopedagogie [7, p.305-306].

Teresa Amabile (1983) consideră că adoptarea deciziilor, atât într-un domeniu profesional, cât și în viața cotidiană, implică deseori creativitatea. Pe de o parte, soluțiile creative asigură rezolvarea problemei cu o neașteptată eficiență și, pe de altă parte, dispun de eleganță și o uimitoare simplitate.

A fi creativ înseamnă să elaborezi un anumit lucru (unealtă, idee, proces, lucrare de artă) care, în același timp, este absolut inovator și valabil. Dacă un produs este nou, dar nepotrivit, el va fi considerat bizar. Dacă este valabil, dar nu este nou, va fi considerat corect sau bine executat, dar nu creat. După această autoare, modelul structural al creativității include următoarele componente necesare: calificarea, gradul de specializare în domeniul respectiv; abilități creative; motivație intrinsecă [1, p.19].

Pentru a fi creativ trebuie să fii competent, aceasta fiind o condiție necesară, cu toate că a fi competent nu automat presupune a fi și creativ. Creativitatea manifestă presupune posedarea unor competențe de nivel superior, care pot fi formate și dezvoltate prin intermediul unor anumite strategii, prin intermediul metodelor și formelor activ-participative de instruire. Aceste metode îndeplinesc următoarele *funcții*:

- Formează trăsături de personalitate necesare activității creatoare;
- Asigură însușirea și folosirea creatoare a cunoștințelor;
- Contribuie la însușirea metodelor de cunoaștere științifică, stimulează interesul profesional, curiozitatea, nevoia de a ști [3, p.24].

Abilitățile creative presupun caracteristici ale stilului cognitiv și ale stilului de lucru și, de asemenea, trăsături de personalitate care dau unui individ posibilitatea de a-și folosi deprinderile dintr-un domeniu într-un mod diferit de ceilalți. Un stil de lucru creativ este caracterizat de: *dăruire totală, dorința de a face lucrurile bine, capacitatea de a-și concentra atenția pe perioade lungi de timp, capacitatea de a abandona ideile neproductive și de a lăsa temporar deoparte problemele mai dificile, tenacitatea în fața dificultăților, dorința de a munci cu perseverență*. În ceea ce privește caracteristicile stilului cognitiv, acestea sunt: spargerea tiparelor (renunțarea la vechiul mod de a gândi un lucru), înțelegerea complexității, deschiderea față de noi opțiuni pe o perioadă cât mai lungă de timp, suspendarea judecății (generarea cât mai multor idei fără a le evalua pe loc), gândirea deschisă (încercarea de a găsi cât mai multe relații între diverse idei), memoria precisă, spargerea scenariilor (renunțarea la obiceiuri), percepția inedită, folosirea trucurilor (a indiciilor care pot conduce către idei noi) [8, p.106].

Creativitatea nu înseamnă doar receptarea și consumul de nou, ci în primul rând crearea noului. După C.Rogers (1961), adaptarea creativă naturală pare a fi singura posibilitate prin care omul poate ține pasul cu schimbarea caleidoscopică a lumii sale. În condițiile ratei actuale a progresului științei, tehnicii și culturii, un popor cu un nivel scăzut al creativității, cu o cultură limitată nu va putea rezolva eficient problemele cu care se confruntă. Dacă oamenii nu vor realiza idei noi și originale în adaptarea lor la mediu, atunci popoarele nu vor mai fi competitive în plan internațional [1, p.11].

Stilul de muncă specific creației este cel perseverent și plin de energie. Se referă la abilitatea de a depune efort pe o perioadă lungă de timp sau la „uitarea productivă”. *Abilitățile creative* depind și de unele trăsături de personalitate, cum ar fi: independența, autodisciplina, toleranța la ambiguitate sau la frustrare, orientarea spre risc, relativ dezinteres pentru aprobarea socială și altele, puse în evidență de cercetările privind personalitățile creative [4, p.165].

În acest context, o problemă pe care trebuie să o rezolve mulți manageri, de exemplu, se referă la modul de utilizare optimă a timpului. În astfel de cazuri, atât starea curentă, cât și cea dorită nu pot fi definite ușor cu precizie, iar metoda de efectuare a unei transformări între cele două stări poate fi chiar mai puțin evidentă. Osborn (1957) a propus trei etape în formarea gândirii creatoare de noi idei: *stabilirea faptelor; găsirea ideilor și găsirea soluției*. Stabilirea faptelor argumentate conține două subetape: definirea problemelor și pregătirea. Definirea problemelor este clară și imperativă. Nu numai că problemele nestructurate sunt caracterizate prin noțiuni vagi despre „starea curentă și cea dorită” privitoare la problemă, dar ar fi și cu totul inutil să încercăm să găsim soluții la probleme greșit definite. Găsirea ideilor ajută la generarea de idei posibile, iar găsirea soluției ajută la evaluarea și selectarea celor mai bune idei. Osborn a observat că, pe măsură ce numărul ideilor generate crește, se mărește și probabilitatea de găsire a unei soluții optime. De asemenea, a sugerat ca generarea ideilor să se facă aleatoriu. Separarea proceselor ajută și la crearea unui climat mai favorabil ideilor originale [9, p.13].

Noțiunea de *competență* face obiectul unor abordări foarte variate în funcție de domeniile disciplinare care o evocă. Ea este folosită diferit de la ergonomie la didactica profesională, de la psihologia socială la lingvistică sau chiar de la științele sociale la științele educației. Domeniul educativ sugerează totuși o abordare specifică pentru aceasta. Mai multe elemente constitutive ale noțiunii de competență se desprind în mod constant din analiza unui corpus de definiții din științele educației: o competență este întotdeauna asociată cu o situație, cu o familie de situații, precum și cu domeniile de experiență ale unei persoane sau ale unui grup de persoane; dezvoltarea unei competențe se bazează pe mobilizarea și coordonarea de către o persoană sau un grup de persoane a unei multitudini de resurse: resurse proprii persoanelor și resurse specifice anumitor circumstanțe ale situației și ale contextului său; o competență depinde de o persoană sau de un grup de persoane, de propriile lor cunoștințe, de înțelegerea situației de către acestea, de ceea ce își imaginează că pot face în această situație,

de resursele de care dispun, de constrângerile și de obstacolele pe care le întâmpină în această situație, de domeniile lor de experiență etc. [10, p.76-77].

Termenul „competență” a fost preluat la sfârșitul sec. XX de specialiștii din domeniul calificărilor profesionale. Instruiții trebuie învățați să mobilizeze și să integreze cunoștințele și abilitățile lor pentru a rezolva problemele cu care ei se confruntă atât în activitatea de învățare, cât și în viitoarea activitate profesională. Această calitate a persoanei – de a fi capabilă să mobilizeze și să integreze diverse resurse pentru a soluționa probleme complexe – poate fi numită *competență*. Se poate vorbi despre o veritabilă detronare a cunoștințelor, care mult timp au reprezentat principala finalitate a învățării; în abordarea prin competențe (APC) a instruirii, cunoștințele din finalitate au trecut în categoria mijloacelor necesare pentru dobândirea competențelor. Deși cunoștințele se percep drept resurse pentru demonstrarea competențelor, ele rămân a fi una dintre cele mai importante resurse. Competențele nu ignoră cunoștințele. Ele leagă cunoștințele cu practica socială, cu situațiile complexe, cu probleme și cu proiecte. Prin aceasta, competențele oferă cunoștințelor o nouă forță. În domeniul educației noțiunea de competență a început să fie utilizată, mai întâi, în formarea adulților și în așa-numita „didactică profesională” pentru a adapta mai bine conținuturile de instruire la practica profesională [11, p.25-26].

Dezvoltarea creativității din perspectiva formării competențelor are ca finalitate formarea unei competențe foarte importante – **competența de a fi creativ**.

Tablul 1

Precizarea conceptului de competență creativă (competența de a fi creativ) [3, p.21-22]

COMPETENȚA CREATIVĂ
<ul style="list-style-type: none"> - procesul de mobilizare a unor resurse, abilități concrete și specifice; - utilizarea resurselor și abilităților în situații-problemă; - un alt mod de gândire; - un alt tip de formare intelectuală; - competența mobilizată de capacitatea creativă; - competența în structura căreia este încorporată capacitatea creativă; - manifestarea unui comportament cognitiv specific unui domeniu și vizează în primul rând complexe de operații mintale; - se obține numai prin muncă, prin instruire și educație.

Din această perspectivă am putea afirma că creativitatea este o competență, chiar o meta-competență. Nu poți educa o persoană creativă fără a-i forma anumite competențe, care ulterior vor atinge un anumit nivel de performanță, de flexibilitate comportamentală, de eficiență, de adaptabilitate. În acest sens se afirmă că creativitatea se învață, se exersează, se dezvoltă. Având cunoștințe, abilități practice, capacități putem să dezvoltăm creativitatea.

Tablul 2

Categoriile competenței creative

Competențe	Complexele de operații mintale
- de receptare	Identificarea de termeni; Relații; Procese; Observarea unor fenomene, procese; Perceperea unor relații, conexiuni, Culegere de date din surse variate.
- de prelucrare primară a datelor	Compararea unor date; Stabilirea unor relații; Calcularea unor rezultate parțiale; Clasificări de date; Reprezentarea unor date; Sortarea, diseminarea; Investigarea, descoperirea, explorarea; Experimentarea.
- de algoritmizare	Reprezentarea datelor; Reducerea la o schemă sau model; Rezolvarea de problemă prin algoritmizare și modelare,
- de exprimare	Descrierea unor fenomene, stări, procese, sisteme; Generare de idei; Demonstrarea; Argumentarea unor enunțuri.
- de prelucrare secundară a rezultatelor	Calcularea, evaluarea unor rezultate; Analiza de situații; Elaborarea de strategii; Relaționări între diferite tipuri de reprezentări, între reprezentare și obiect.
- de transfer	Aplicarea în alte domenii; Generalizare și particularizare; Integrarea unor domenii; Verificarea unor rezultate; Optimizarea unor rezultate; Adaptarea și adecvarea la context.

Formarea *competenței creative* presupune elaborarea unui model de educare a creativității, dar și proiectarea unei învățări creative. În cadrul acestor două acțiuni complementare, va fi necesar de a stimula gândirea prin sesizarea și rezolvarea unor situații-problemă, prin dezvoltarea unor capacități operaționale definitorii pentru *personalitatea creatoare* (analiză-sinteză; generalizare-abstractizare, evaluare critică), *activarea metodelor bazate pe corelarea optimă a factorilor interni* (stil cognitiv - aptitudini creative) *cu factori externi* (tehnologiile de: comunicare, cercetare, acțiunea practică, programarea specifică). În așa mod se va obține o dezvoltare graduală a următoarelor competențe și performanțe [3, p.22]: **stimularea flexibilității gândirii, cultivarea gândirii divergente, valorificarea aptitudinilor speciale.**

Concluzii

1. Creativitatea este un ansamblu de capacități și competențe în rezultatul interacțiunii cărora se obține o performanță de nivel creativ. Aceste capacități și competențe pot fi antrenate, dezvoltate și evaluate.
2. Apariția noțiunii de competență a condus la modificarea reprezentărilor specialiștilor despre rezultatele instruirii (formării). Pe lângă cunoștințe și abilități, unul dintre rezultatele procesului de instruire a devenit competența.

Referințe:

1. ROCO, M. *Creativitate și inteligență emoțională*. Iași: Polirom, 2004. 245 p. ISBN 973-681-630-3
2. COSMOVICI, A., IACOB, L. *Psihologie școlară*. Iași: Polirom, 2005. 301 p. ISBN: 973-683-048-9
3. CHICIUC, C. Creativitatea din perspectiva competenței. În: *Materialele Conferinței republicane a cadrelor didactice. Vol.V. Psihopedagogie și managementul Educației*, 10-11 martie 2018, Chișinău, 2018, p.18-24. ISBN 978-9975-76-233-5
4. ZLATE, M. *Psihologia la răspântia mileniilor*. Iași-București: Polirom, 2001. 432 p. ISBN 973-683-697-5
5. BOCOȘ, M.-D. *Instruirea interactivă*. Iași: Polirom, 2013. 470 p. ISBN 978-973-46-3359-3
6. SZENTAGOTAI-TĂTAR, A., DAVID, D. *Tratat de psihologie pozitivă*. Iași: Polirom, 2017. 339 p. ISBN 978-973-46-6234-9
7. ZLATE, M. *Fundamentele psihologiei*. București: Pro Humanitate, 2000. 300 p. ISBN 978-973-46-1520
8. SĂLĂVĂSTRU, D. *Psihologia educației*. Iași: Polirom, 2004. 286 p. ISBN: 973-681-553-6
9. PROCTOR, T. *Elemente de creativitate managerială*. / Trad. de M.Bălănescu. București: Teora, 2000. 207 p. ISBN 973-20-0583-1
10. JONNAERT, Ph. *Curriculum și competențe. Un cadru operațional*. Cluj-Napoca: ASCR, 2010. 119 p. ISBN 978-973-7973-98-6
11. LUPU, I., CABAC, Gh. *Individualizarea formării universitare prin trasee individuale de învățare*. Chișinău: Tipografia UST, 2017. 172 p, ISBN 978-9975-76-224-3

Date despre autor:

Vasile VRÎNCEANU, doctorand, Școala doctorală Științe ale Educației a Parteneriatului instituțiilor de învățământ superior Universitatea de Stat din Tiraspol, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul și Institutul de Științe ale Educației; director adjunct pentru educație, Centrul de Excelență în Energetică și Electronică.

E-mail: vasilevranceanu1957@gmail.com

ORCID: 0000-0002-1510-5935

Prezentat la 02.03.2022